ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 104, Mayıs 2020, s. 58-73

ISSN: 2148-2489 Doi Number: http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.42074

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date *09.03.2020*

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date *29.05.2020*

Dr. Öğr. Üyesi Salih GÜLERER
Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
salih.gulerer@usak.edu.tr

Öğr. Gör. Oğuz Nami OKAY
Uşak Üniversitesi, Tömer
namioguz@gmail.com

GÜRSEL KORAT'IN ZAMAN YELİ ROMANINDAKİ HALKBİLİMİ UNSURLARI

Öz

Halkbilimi, halkların sözlü edebiyatını, geleneklerini, kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, geleneklerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, halk hekimliğini, halkların genel yaşantısındaki her safhayı ve ritüeli inceleyerek bunların kaynağını, gelişimini ve yayılımını belli bir disiplin içinde inceleyen bilim dalıdır. Yüzyıllardır temelde sözlü gelenekle beslenen halkbilimi, günümüze farklı türler içerisinden gelip unsurlarıyla yazarları etkileyerek kendine yazılı alanda da yer bulmuştur. Gürsel KORAT, yaşadığı coğrafyayı ve bu coğrafyada bulunan halkların kültürüne yapıtlarında yer veren bir yazardır. Kurgu ve gerçeği bir arada kullanarak akronik eserler veren Gürsel KORAT, halkbilimi unsurlarından da farklı şekillerde yararlanılmıştır. Bu makalede, Gürsel KORAT'ın Zaman Yeli romanındaki halkbilimi unsurları tespit ve tasnif edilerek bu unsurların kullanımı incelenmiştir. Yapıtta tespit edilen halk kültürü unsurları pasaj olarak alınıp sayfa numaraları ile birlikte verildi. Kurgu ve gerçeği harmanlayarak yazan Gürsel KORAT'ın diğer yapıtlarında olduğu gibi bu romanında da ele aldığı bölgeyi ve halk kültürünü ustalıkla işlediği görülebilir.

Anahtar kelimeler: Gürsel KORAT, Zaman Yeli, Halkbilim, Kapadokya, Roman

FOLKLORIC ELEMENTS IN ZAMAN YELI OF GURSEL KORAT

Abstract

Folklore is a field that resarchs the verbal culture of the societies, culturel products, traditions, verbal literatüre, believes, kitchen, music society medicine in a certain discipline by resaercihing all these parts. Folklore which has been fed by verbal traditions, finds a place in written area by effecting the writers. Gürsel KORAT is a writer who gives a place of the geography which he lives on in his Works and also to the society who live on Gürsel KORAT who gives works by using the fiction and reality togather, exploits from the folklore factors in different ways. In this article, the folklore factors of "Zaman Yeli" novel belongs to Gürsel KORAT have been determined and assorted. The using of factors which have been determined were researched. Folklore factors which determined in the book wete taken as passages and given with the page numbers. İt can be seen that Gürsel KORAT who handles ably the area and folklore on previous works.

Keywords: Gürsel Korat, Zaman Yeli, Folklore, Cappadocia, Novel

1. GİRİŞ

1.1. Yazarın Hayatı

Gürsel KORAT 7 Temmuz 1976'da Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Kayseri'de geçirmiş, ilk ve orta öğrenimini de burada tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi mezunudur. Üniversitede okurken Edebiyat Dostları, Edebiyat ve Eleştiri ve Birikim dergilerinde yazdı.

1987-90 yılları arasında film yapımcılığı, 1992 ve 1994 yılları arasında ''Edebiyat ve Eleştiri'' dergisinin kuruculuğunu ve iki yıl yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. 1990'dan 2001 yılına kadar ise Ankara'da felsefe öğretmenliği yaptı.

TRT'nin "Anadolu Medeniyetleri" belgeseli gibi çeşitli yapımlarda da görev aldı.

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi`nde iki dönem Türk Dili ve Düşünce Tarihi dersleri verdi. Halen Ankara`da Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi`nde Gazetecilik Anabilim Dalı`nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Eserleri: Zaman Yeli (roman, 1995), Ay Şarkısı (roman, 1998), Güvercine Ağıt (roman, 1999), Kalenderiye (roman, 2008), Rüya Körü (roman, 2010), Yine Doğdu Tan yıldızı (roman, 2014), Unutkan Ayna (roman, 2016), Çizgili Sarı Defter (öykü, 1996), Gölgenin Canı (öykü, 2004), Sokakların Ölümü (inceleme, 1997), Kapadokya (inceleme, 2003), Dil Edebiyat ve İletişim (inceleme, 2008), Pofkuyruk (çocuk kitabı, 2012), Bir Ayı Ne İster ? (çocuk kitabı, 2016), Kunday-Gölgeler Çağı (çocuk kitabı, 2017), Yol Ayrımları (oyun, 2006), Yönüm Sultan ve Yedi İbiş (oyun, 2010), Yedi Kocalı Hürmüz (senaryo, 2009)

1.2. Romanının Özeti

Zaman Yeli isimli romanı; Albert Camus'tan alınan bir epigraf ile başlar. ''Bütün büyük olayların, büyük düşüncelerin önemsiz bir başlangıcı vardır.'' cümlesi romanın ruhunu yansıt-

ması bakımından önemlidir. Selçuklular tarafında Babailere karşı savaşıp esir olan Kör Leon ve fresk ustası Sağır Dimitri'nin basit ama yıkıcı nedenlere sebep olan arkadaşlığı anlatılmaktadır.

Gerçek bir tarihî isyan olan Baba İshak (Babailer) isyanından temel alınan yapıtta, yazarın kurguladığı, Moğollara ve Selçukîlere kalkışılan bir isyan üzerinden devam edilmektedir. Selçukîler safında Babailere karşı savaşmış kör bir asker olan Leon'un ve sağır bir fresk ustası olan Dimitri'nin dostluğu okuyucuyu Kapadokya'ya götürür. Gördükleri zulümlere karşı, dinsel, mezhepsel ve ırkî ayrılıkları bir kenara bırakıp birleşmek zorunda kalan Kapadokya halkı, Kapadokya'nın yeraltı tünellerinde baskıcı iktidarlara karşı bir komün oluşturur. Bu komünün başını simgesi çift gövdeli ve tek başlı bir aslan olan ''Çiftaslan Tarikatı'' çeker. Farklı dillerde aslan anlamına gelen Leon ve Haydar adlarının kullanılması hikâyenin ana unsurlarındandır. Tarihte böyle bir tarikatın varlığı günümüzde tespit edilmediğinden tarikatın akronik bir şekilde yapıtta yer aldığı ve yazarın romanın kurgu ve gerçeği usta bir şekilde bir şekilde kaynaştırdığı söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı yazarın, Zaman Yeli isimli romanda gerçek ve kurguyu birleştirirken hangi halkbilim unsurlarından yararlanıp, hangilerine yapıtında yer verdiğini tespit etmektir.

2. ZAMAN YELİ ROMANINDAKİ HALK BİLİMİ UNSURLARI

2.1. Deyişler

Derviş Câbirî benim düşüncelerimi yakalamış gibiydi, zeki adamdı, kaygımın ne olduğunu kavrıyordu, yüzümüzün dönük olduğu karanlığa doğru bir deyiş ünledi:

Ademoğlu bir bitkidir Tatarlar benzer od'a

Kara gövdemizi suda yuyacak ahi gerek.(s.71)

Sıkıntılı bir yüzle Câbirî'ye baktım: O, deyişini sürdürdü:

Tatar ölüp gidicektir bitki olup yeticektir

Ol iblisi yolmaya ancak Ibâhi gerek. (s.72)

2.2. Atasözleri

İslâm öncesi Türklerde ''sav'', Osmanlı döneminde ''darb-ı mesel'' olarak adlandırılan atasözleri, tecrübe ile sabit olup, ders çıkarmak, öğüt vermek, yol göstermek amacıyla kullanılan kalıplaşmış sözlerdir.

Abdurrahman Güzel (2004) atasözlerini üslup ve yapı bakımından değerlendirerek "Asırların süzgecinden geçerek günümüze ulaşmış özlü mecazi sözlerdir. Atasözlerinde edebi sanatlardan mecaz, cinas, tevriye, istiare, kinaye tezat gibi birçok söz sanatı vardır. Kelime ve cümle yapısı bakımından da çok sağlam bir yapıya sahiptirler'' tanımını yapmıştır (Güzel 2004: 847). Korat'ın Zaman Yeli romanında biri ağız özellikleri yansıtan iki adet atasözüne yer verilmiştir: *Bir tilkü derisi ikileyin soyulmaz.* (s.48),

Güya anlatmayacaktım; Derviş'e Kayseriyye'de gördüklerimi anlattım, gülümseyerek dinledi ve bana: su konduğu kabın şeklini alır erenler dedi (s.69),

Yiğidin anası tez ağlar derler, öyle olacak gibi görünüyordu. (s.62)

2.3. Deyimler

Doğan AKSAN deyimi ''Deyimler, toplumun dünya görüsünü, yasam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları kısacası maddi ve manevi kültürünü, o toplumun düşünme biçimini, nükte ve buluşlarını yansıtır''olarak tanımlamıştır (Aksan 1987: 89).

Deyimler, anlatılmak isteneni daha az sözcükle, konunun özüne odaklanıp daha kapsamlı anlatmaya yarayan söz kalıplarıdır. Türk dili, övünülecek derecede deyim sayısına ve çeşidine sahip olan bir dildir.

Gürsel KORAT, yapıtlarında Türk dilinin deyim bereketinden yaralanıp çokça deyime yer vererek anlatımını güçlendirmiştir. Deyimleri kullanırken yapıtın kurgusunu ve kahramanların kişilik özelliklerini de göz önünde bulundurmuştur:

Askerler benimle hemen yüzgöz oldular. (s.99), *Üç gün boyunca bana deliymişim gibi davranan papazdan bıkınca yollara düştüm, burada Yakovos'un ölmediğini, gerçekten de Kilikya'ya kaçtığını öğrenmem beni rahatlattı.* (s.98)

Belki de yuvasına sahip çıktığım için bana kızıyordu, dizlerimin bağı çözüldü, yine de tıpkı vahşi bir hayvan gibi kükredim: benden çıkan sesi düşündükçe hâlâ ürperiyorum. (s.97)

*Yine de, öfkeme gem vurdum; çünkü beni öfkelendirip üzerlerine çekmek isteyen Moğollar'ın savaş taktiğini iyi biliyordum. (*s.86)

Oysa Vasilinin bana adımın anlamını düşündürttüğü gece içime bir kurt düşmüştü, bunu biliyordum, ancak Vasilinin bana o gece yüklediği anlamı reddettiğim için Çiftaslan Sancağına yakınlık duyamıyordum. (s.77,78)

Anlayana çok şey anlatan bir gözdağıydı bu. (s.68)

Bu sülükler, bu şeytan dölleri toprağımıza kök salarlar. (s.57)

Başhisar'a doğru, haremimin gözdesine haber uçurmak üzere yola çıkan atlının, telâşla Maçcan'dan çıkan nal seslerini işittiğimde Vasili'nin konağında, bir pencere oyuğundan dışarıyı izliyordum.(s.50)

Selçuk sultanının bölgedeki en büyük temsilcisini ayağına kadar getirten, hele bunu Vasili gibi edep erkân bilir bir adama yaptırtan eğer şeytan değilse; eğer Vasili'yi şimdi elimin tersiyle itip gitmemi engelleyen iblisin çatal mızrağı değilse, ne yapmam gerek? (s.47)

Dilimi tutan, öfkemi taşmaktan alıkoyan gizli bir güç neden yüreğimi burkuyor? (s.47)

Beni gören birkaç asker saygıyla koşuştu, atımın üzengisinden tutarak bana eşlik ettiler, hiçbir şey sormadım, ben soru sormayınca elleri ayaklarına dolaşan muhafız subaylarından birinin koşarak konağın yan taralından yemek salonuna daldığını, Vasili'ye geliş biçimimdeki gerilimi haber verdiğini anladım. (s.43)

Herkes kendi fısıltısına kulaklarını dikmiş gibiydi. (s.42)

Dimitri ve Leon neşeliydiler, yüzlerine renk gelmişti. (s.33)

Öyle bir resim yapmalıyım ki bütün bu sahte görkemi alt üst etsin. (s.31)

Her yanda sefalet, ölüm, açlık kol geziyor. (s.31)

Yüreği cız eden Dimitri biliyorum dedi, ancak bizim acelemiz var da…(s.30)

Burada da kendisine resim yaptırılmayacağından ürken Dimitri, ayağının tozuyla hemen, şimdi kendisiyle konuşulsun, zaman yitirilmesin istiyordu. (s.30)

Dimitri tam oturacakları sırada içeriye şöyle bir göz gezdirdi (s.24)

Bu adamlar atalarının kemiklerini sızlatarak nasıl Müslüman çapulcuları ile bizi bir sayarlar? (s.17)

Vasili'nin konağına döndüklerinde kimsenin ağzını bıçak açmıyordu.(s.17)

Dimitri, Leon tarafından sözünün kesildiğini anlamadan bir süre konuşup da, topluluğun kendisine değil de Leon'a baktığını görünce sustu, başlar kendisine doğru dönünce konuşmayı sürdürmesi gerektiğini anladı (s.14)

Dimitri yemekte, başından geçenleri anlattı. (s.17)

Garip bir çul içinde gezinen bu sakallı adamın konuştuğu dilden hayrete düşen sarıklı, herhalde şeytâni bir düş içinde olduğunu sandığından ötürü istavroz çıkardı, gözleriyle tanrıya yakardı ve sonra da gülümseyerek elini Dimitri'nin omzuna koyup dostça sordu: "Benim adım Vasili'dir, Uçhisar Emiriyim, Ya sen kimsin, ey yolcu? (s.7-8)

Bu taşlaşmış insanlar sanki gelen gideni büyük bir acıyla izliyor, gelen gidene örnek oluyor, belki de canları sıkıldığında yer değiştirip biraz da yeni yerlerinde çile dolduruyorlardı. (s.9)

Körün işittiği ses ise giderek seçilir duruma geldi: bu, dörtnala yaklaşan atların ayak sesleriydi. (s.6)

Dimitri ve Leon'un görünümü gelenlerin çok tuhafına gitmiş olmalı ki, bu garipliğe ta uzaktan gözlerini diktikleri belli oluyordu. (s.6)

2.4. Dualar

''Dua; hayatımızın anlamı, bizi Yaratan'a yaklaştıran, zor günlerimizde ellerimizi açıp yardım dilediğimiz, mutlu, güzel günlerimizde şükürler ettiğimiz bir hitap, bir sesleniştir. Yaratılış gereği onun gücünü, her şeyin sahibi olduğunu biliriz ve konuşmalarımızda her an onun adını telaffuz ederek manevi atmosfere bürünmek isteriz. Dua, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddî refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı'ya yaptığı bir hitap bir sesleniştir'' (Elçin 2000: 662).

İnsanlar iyilik gördükleri ya da sevgi besledikleri insanlara karşı iyi dilek dileyerek dualarında yer verir. Korkulan ve çaresiz kalınan zamanlar da insanın yaratıcısından ya da inandığı insanüstü güçlerden yardım isteme duaları vardır.

> *Çepni, Ravlusiyyen, İbahî ve bazı Türkmen ileri gelenleri, Vasili'nin sözünü ortak bir "hüü" sesiyle kestiler ve mır mır ederek dua okudular. Belli ki pirlerinin adını duydukları her yerde, ruhunu şad ediyorlardı.* (s.46)

2.5. Beddualar

''Kargış kötü dilektir. Bir kimseye, bir nesneye, bir topluma yöneltilebilir. Kargışı tanımamış ve kullanmamış insan topluluğu yoktur'' (AKALIN, 1990: 49).

Kargışlar halkın, psikolojik ve sosyal atmosferini yansıtmada önemli işleve sahip unsurlardır. ''Kargış'' ve Halk dilinde ''ilenme'' ve ''ilenç'' adlarıyla da kullanılmaktadır.

Marika bir odada çığlıklar atarak ağlıyordu, kötü yazgısına ileniyor, bir şeyleri kırıp döküyordu. (s.100)

Sana karını başka kimselere cariye yap diyen yok, ancak kim bir kadını kocası olmadığı halde çocuk yaptığı için ayıplıyorsa, onu da Allah kahretsin. (s.82-83)

2.6. Yeminler

Vasili birden duraladı, istavroz çıkardı: "Tanrı burada bir işâret daha vermiyorsa, ben kâfir olayım! (s.58)

2.7. Argo ve Küfürler

Bu sülükler, bu şeytan dölleri toprağımıza kök salarlar. (s.57)

2.8. Hitaplar

Hitaplar günlük konuşma içinde insanların birbirlerine seslenirken en çok kullandığı unsurlardandır Hitaplar zamana, mekâna, kültüre, ahlâkî düzeye ve sosyal statüye göre farklılıklar gösterir. Hitaplar, seslenişe farklı bir tarz ve vurgu katar.

Romanda hitaplar kendi sosyal statüsündeki bir bireyden çocuğa kadar geniş bir yelpazede kullanmıştır.

*Beni Aya Vasilios Kilisesi'ne sığınmacı olarak götürdüler, papazı değişmiş, ona da kim olduğumu söyledim, benim yaşımdaydı ama,dur bakalım babalık, hele bir dinlen! d*edi. (s.97)

Çocuklarım, hizmetkârların avuttuğu nazlı ve buyurgan küçük efendiler değildi artık; oyun arkadaşları rençber, zenaatkâr ya da asker çocuklarıydı. (s.88)

Ya Emir, yarın Çavuşin'de bekleniyorsun, ben sana bu haberi vermekle görevlendirildim. (s.72)

Sevgili Emîr, sana bir Hıristiyan Emmi olarak değil, kayınbiraderin olarak yalvarıyorum, buraya seni küçük düşürmek için çağırmadım. (s.50)

Beyler, ağalar siz ne yapacağınızı bilirsiniz, Başhisar Emîri olarak en başından, hiç pazarlık yapmadan ben bu işe girmeyeceğimi bildiriyorum. (s.49)

Selâmünaleyküm ağalar dedim, Ermen isinden Çepnisine kadar hepsi birden ellerini göğüslerine koyup mırıldandılar. (s.44)

Önemli konukları kapıda karşılama geleneklerine uygun olarak Hıristiyanlar kadınlarını da yanlarına alırlar; Vasili'nin yanında karısı olmaksızın beni karşılaması; ilk defa seyyid değil de yunanca ofendis diye hitap etmesi şaşırtıcı gelişmelerdi. (s.43)

Gülümsüyordum: Vasili'nin birazdan kapıda belirip o baykuş yüzüne uymayan bir saygıyla hoş geldin ya seydi diyeceğini, tam bu sırada bir yahudi tüccar gibi sinsice güleceğini, Sünnî olmadığım için beni seyyid sözcüğüyle karşılayan Vasili'ye elimdeki kırbacı şakadan vuracağımı, hepsini, sanki önceden görüyordum. (s.43)

Leon sıradan bir papazın eteğini öpmekle meşgul iken beliren gülümsemeler, despotun "ben buradayım yavrum'' derken yüzündeki dinginlik, törenin havasındaki yumuşaklık Dimitri'nin kuşkularını dağıttı. (s.32)

Ben sağırım efendi. Ne diyecekseniz bu kör adama deyin. (s.6)

2.9. Lakaplar

Lakaplar, genellikle kişiye başkaları tarafından takılır, kişilerin kendilerine seçebileceği unvanlar değillerdir. Bu unvanı takan halk, genelde kişinin belirgin bir özelliği ile ilişkili bir tanımı tercih eder.

> *Niğde İsyanından canını zor kurtarmış olduğunu işittiğim Pavlusiyyen târikatından Mihail ve Herikli aşiretinden Kederoğlu, tanımadığım ama hâllerinden Türkmen olduğunu çıkarttığım iki bey, Boğazlıyan Ermenilerini temsilen Arşak Ağa, Salurların deli Memet; çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan insanların bu temsilcileri niçin biraradaydılar?* (s.45)

2.10. İnanışlar

İnanç, sözlük anlamı ile "kişice ya da toplumca, bir düşüncenin bir, olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi" demektir. (Boratav 1999: 7)

Dinî inançtan bağımsız olarak inanışlar, insanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Coğrafyaya, mekâna, topluma ve zamana göre inanış türleri değişkenlik göstermektedir. Genellikle, insanın doğayla ilgili açıklayamadığı olgulara atfettiği bir unsur olarak karşımıza çıkar.

> *Onbeş yıldır yeraltında uyuyan Çiftaslan azizlerinden, hâlâ bir gün yeraltından çıkıp yeryüzünü kötülüklerden temizleyecek aslan donundaki pirlerden, yeniden dirilecek olan İsa'dan söz eden bütün insanlara, işte ben geldim, yeraltından geliyorum, orada ölüleri kemiren kurtçuklardan başka bir şey yok, hey asalaklar bakın kuyruğunuz ensenize yaklaşmış, sizi sokmak üzere, tanrı diye bir şey yok, tanrı her şeydir diyorum.* (s.104)

Meğer cin çarpmasından kurtulmuş, ruhu kâfirlerin fitnesinden arınmış. (s.100)

Ancak bunda ilahi bir kudret, İlâhi bir işâret aramak da gerekliymiş: bütün dinleri putperestler önünde bir olmaya zorlayan işâret. Bütün dinlere hepiniz özünde birsiniz diyen uyarı. (s.70)

İlk yaz ortalarında, Hacı leyleklerin gelmeye başladığı sıralarda, Moğol Küçük Hâgânı çağırdığı için Kayseriyye'ye gittim. (s.67)

> *Bütün kadınların başı siyah yaşmak ile örtülüydü. Kadın ve erkekler sarmaş dolaş Isa'nın dirilişini kutluyor, Kızılırmak'a şarap döküyor, hep bir ağızdan Türkmen deyişleri söylüyor, şarap testisini önce öpüp sonra şarabı içiyor, ekmeği törenle yiyordu.* (s.67)

Hendese tutkunluğu Yahudi kabbalurlarını çağrıştıran bu adama "siz Yahudi misiniz?" diye kasıtlı bir soru soruduğumda, bana dostça bakan Câbiri "evci, Yahudi de bizdendir" karşılığını verdi. (s.63)

İnsanla Tanrı'nm özü birse o zaman Tanrı Tabiat'ın ta kendisi demekti. (s.62)

*Tanrı ve insanın özü bir ise, Moğollar'a insan demeyecek miydik? (*s.61)

Depremden sonra ne Dimitri'nin ne ele Leon'un. ölüsü bulunamadığına ve üstelik onları eşek üstünde uçarken gördüklerine göre, bu konuda ne düşünüyormuşum. (s.58)

> *Sonunda, Vasili'nin geceleri sayıklamaya başladığını, bazı geceler Evdoksiya'yı uyandırıp Dimitri'yi yine kanlı bir gömlek içinde gördüğünü söyleyerek ağladığını, Metropolit'in Dimitri'deki kerametleri göremediğini, Dimitri'uin başımıza gelecek*

> *olan herşeyi, ama hcr- şeyi önceden bildirdiğini ancak Vasili'nin buna Metropolit yüzünden kulak asmadığını, Vasili'nin ressamın Ihlara'ya gönderilmesinden ötürü suçluluk duyduğunu ve bu suçun babamız tarafından affedilmeyeceğine inandığını öğrendim* (s.52)

Al atlar İncil'e göre kargaşa anlamına geldiği için Dimitri burasını yeniden çok anlamlı buldu. (s.38)

> *Her şey yolunda gitti: Manuel'in ölen karısı anısına yaptırdığı şapel için ölüleri dirilten İsa, kıyamet gününün borazanları, kilisenin kutsallığı, Hıristiyanların çektikleri acılar gibi konuları kapsayan figürler istendi. (s.33)*

> *Tanrı böyle bir yol buyuruyor olmalıydı, Cehle Denizi'ne gelen İsa, önüne getirilen sağır ve peltek birinin kulaklarına parmaklarını koyduğu, tükürüp diline dokunduğu ve göğe bakarak ejjata dediği zaman sorun çözülmüştü.* (s.28)

Moğollar aklına geldi birden: kara giysileri ve kalpaklarının altındaki sarı benizleri, çekik gözleri, onların kurttan türeyebileceğim anlatıyordu. (s.27)

Yonttuğu tahtaya can veren, sakatları yürüten, yalnızca bitkileri yiyen ve yedikleri bitkilerden özür dileyen bu insanlardan uzak durmamı istiyorsan canımı al! (s.27)

Yunus Balığı'nın karnından dışarı çıkan Yunus peygamber resmi. Yunus'un öyküsüne olan uğursuzluk inancı aklına geldi. (s.27)

> *Şeytanı mı çağırıyorsunuz diye çakışmıştı onlara. Bakın, sesimizi kayalarda tutan, yüksek İne tırmandıran ve yutan şeytanı duymuyor musunuz? Kim bilir belki de kayaların da ağzı vardır, böyle derin uçurumlarda göze görünmeyen mağaralar belki de onların ağzıdır.; sen ona bağırınca o da sana bağırır. Taşların, ağaçların, denizlerin de bir ruhu vardır. Oraya bağırdın mı ya seni de alır götürür, ya da şeytan gelir seni bulur.* (s.26)

> *Oradaki Hıristiyanlardan Tahtacı Türkmen aşiretlerinin ağacı kesmeden önce onunla konuştuklarım, hayvan insan veya bitki, hepsinin eşit ruhu olduğuna inandıklarını öğrenmişti. Ruhlar ölmez, ölüp bir diğer bedene geçermiş. Ağaç kendisini keseni görür, rızâsı alınmadan kesilirse beddua edermiş. Hayvanların pek çoğu öldürülecekken dile gelir, kıyma bana diye yalvarırlarmış.* (s.24)

Göz alabildiğine uzayıp giden bu kayalıklarda hangi uğursuz kuş ötmektedir şimdi, kim bilir? (s.17)

Derler ki baba ilyasla paparisol geyiklerle konuşur, atların donunda gezer, şahinlerle bir olur uçar. (s.15)

Söze karıştı: Hekimler der idi ki eğer men gâvur olarak doğmasaymışım gözlerimi açarlarmış."(s.13)

Önlerinde uzanan ve toprağı kızıla çalan vâdinin derinliklerinde sanki sayısız kızıl insan taşlaşmış ve öylece kalakalmış gibiydi. (s.6)

Bir mantar gibi şapkalı kayalar, tanrının islediği zaman insanı taş haline getireceğinin açık bir örneği gibiydiler. (s.9)

2.11. Dini Ritüeller

Yapıtta Hristiyanlık ve Müslümanlık dinlerini ve bu dinlerin mezheplerinin ritüellerini iç içe geçirerek sunulduğunu görmekteyiz.

> *Yemin Töreni için odaya alınan despot İncirden bir parça okuduktan sonra, ayakta duran bizlerin üstüne buhar tüttürüp topluca kutsadı, Derviş Câbirî Bakara Suresi'nin yerleri ve gökleri, dağlan, denizleri Allah için kanıt gösteren ayetlerini okudu, bu sırada her dinden insanın sık sık "huu" çekerek kendi önündeki mumu yaktığını gördüm. (''Amin" sözcüğünü asla kullanmıyorlardı.) Boruc denen bir testiye doldurulmuş şarabı elden ele geçiriyorlar ve gözlerini huşû içinde kapatıp bir yudum şarap içerek testiyi diğer kişiye uzatıyorlardı. Testinin ağzına başkasının ağzı değmemiş gibi yapmam çok zordu, içmek istemedim ama törenin havası bozulacaktı. Çaresiz, içtim ve ağzımı - elimde olmaksızın- sildim. Gabili şarabı içmemi bekli yormuş, elini yumuşak bir şekilde ve törensi sözlerle üç kez sırtıma vurdu, giymem için bir şalvar uzattı. Manuel ise ağzı köreldiği için saçlarımı yolan bir makasla töreye uygun bir şekilde şakaklarımdan saç yüledi. Sonra da şimdiye kadar hiç duymadığım bir ilahi söylemeye başladılar: ilahinin güçlü bir ezgisi vardı, konusu Çiftaslan Birliği'nin neye bağlı olduğu idi.* (s.81)

> *Kendileri yemek yemeye başladıkları sırada işitemediği bir müzikle dans eden Alevilerin ellerindeki mumlar, söyledikleri ilahi mi neyse, duyamadığı sözlerin gizemi Dimitri'ye hem yakın hem uzak geliyordu. Dimitri, Leon'un da söylenen şarkıya eşlik ettiğini anlayınca onun dizini dürterek sordu: "Ne söylüyorlar?" Kör, şarkısını kesip "sema h" dedi ve sallanmaya devam etti.* (s.25)

2.12. İbadetler

Doğrulup baktım, gördüğüm şey, çilenin anlamın anlatan şeydi: yuvarlak ışık huzmesinin ortasında bir baş ve başın çevresinde, kilise aziz resimlerinde olduğu gibi bir ışık hâlesi. (s.76)

Bir batım tekke erbabı gibi, çilesini kül katılmış unu yalayıp, su içerek geçirmesi, yeni bir târikatm doğduğu şeklinde duyulan haberleri doğrulayan bir şey miydi? (s.75)

> *Odanın tavanına baktım, bir insanın başının rahatça geçeceği, bir çocuğun rahatça çıkabileceği daire şeklinde bir delik gördüm. Bu delikten giren yoğun ışığın altında Vasili bağdaş kurmuştu, yere bakıyordu, arada sırada birşeyler mırıldanıp sallanıyordu. Uzun süre, aslında çoktandır merak ettiğim çile odasını görmenin zevkiyle içeride oturdum.* (s.75)

Ona duyduğum uzaklık, Kayseriyye'den kaçıp benim evimde konaklayan, benimle zikr yoluyla Allah'a ulaşmak konusunda tartışan hâce'lere duyduğum uzaklıktan daha az değildi." (s.70)

> *Neden Kayseriyye'de kiliselerin çan kulelerinde ezan okuyan müezzinler gördüm? Amasya'da karşıma kızılbaşlar çıkıp "Ya Ali" diyerek döv ün ürl erken on iki mum taşıyorlardı, oniki havari işareti olsun diye kiliseye oniki mıum diken Hıristiyanları hile ağlatan şarkılarıyla ağlayan kızılbaşlar. Yüce Rab! Beni bu tür ikiliklerle mi sınıyorsun?* (s.25)

Lcon'la birlikle vadinin en büyük kilisesinde akşam yemeğinden sonra yapılan âyine katılan Dimiıri kendisinden nezâketen bir resim isleneceğini biliyordu. (s.11)

2.13. Dini Şahsiyetler

Bu bölümde peygamberleri, peygamberlerin çevresindeki kişleri, melekleri ve din adamlarını unsurlar arasında aldık.

> *Bütün bu resimlerin çevresinde biraz daha yukarıda kalmak ve azizliğin derecesini göstermek amacıyla Vaftizci Yahya, İsa'nın Meryem kucağında vaftiz edilişi, İsa'nın göğeçıkışı, Son Akşam Yemeği gibi konular da işlenmişti.* (s.35-36)

Dimitri Sumela'da yaptığı bir resmi düşündü: Yunus Balığı'nın karnından dışarı çıkan Yunus peygamber resmi. (s.27)

Bunlar aziz diye Muhammed'in, havari diye Gıyâseddin'in resmini çizerler. (s.18)

Uç kılıç darbesi yedim, babamızın baş meleği Mikael'i yüzünü görür gibi oldum, bir taş gibi yuvarlanarak yanıma düşen kardeşlerimin kelleleri ağlıyorlar, bana da ölmüş gibi yapmamı söylüyorlardı. (s.12)

Aziz Gregorius'un topraklarında, şimdi bu yalnızlıkta haleluya. (s.6)

> *Tanrıyı ışık sembolü olarak anlatmaya karşı olan dedesi bu noktada çok zorlanmış olmalıydı, çünkü her bir ışın bir havâriye saplanıyor ve onlar da tanrıdan aldıkları görevi yerine getirmek üzere sağa sola dağılıyorlardı.* (s.10)

2.14. Tarihi Şahsiyetler

Hangi isyancılar?" Baba İshak âsileri. (s.7)

Vasili, "Sultan Keyhüsrev'in kitabelere yazdırdığı lâkabı nedir bilir misin? dedi. (s.20)

Bak bu Sultan A lâeddin'in otuz yıl kadar önce Latinlerle yaptığı anlaşmanm lznik'e gönderilen bir kopyasıdır. (s.20)

2.15. Meslekler

Medeniyetlerin ilerlemesinde en büyük görevi üstlenen unsur meslekler ve meslekleri geliştiren ustalardır. Yazar, kurguladığı zaman hakkında tahayyül etmesi için okuyucunun kafasına en büyük ipucunu mesleklerle vermiştir.

Kalveri'de ve Enegobia'da hekimler ve hastabakıcılar bölümü gördüm. (s.85)

Çevrene bir bak: esnaflık, zenaatkdrlık, rençberlik ya da çobanlıktan başka bir şey yapmamış bir insan yığınıyla, böylesine güçlü bir ordunun üstüne nasıl yürünür? (s.55)

Nasıl bir iskele yapması gerektiğini marangoza gösterdikten sonra Leon'un topladığı bitkilerden boya kaynatmaya girişti. (s.33)

Panayırda gösteri yapan cinsten oldukları belli olan hokkabazlar, meddahlar, sihirbazlar, çingeneler göze çarpıyordu. (s.25)

Camilerini yapan taş ustaları Er- menidir, nice sultanın validesi Hıristiyandır. (s.19)

Param yok ki at alayım, seyis tutayım. (s.13)

Benim adım Dimilriuş'dur. Nihaca'lı fresho ustası Diınitrius. (s.8)

> *Resim ve günah arasında kurulmuş olan çok eski ilişkinin hâlâ geçerliliğini koruduğu böylesi bir dünyada; ressam olmanın günahkârlığa en yakın kişi olmak anla-*

mını taşıdığı bir zamanda, dedesinin resim yaparken en çok nerelerde zorlandığını, resmin nerelerini zorâki yaptığını anlamaya çalışan Dimitri pek çok şey gördü. (s.10)

2.16. Halk Mutfağı

Romanda halk mutfağı ürünleri olarak genellikle Türk ve Rum mutfağı ürünlerini görmekteyiz. Yapıtta, ürünler ait oldukları kültürün dillerinde kendilerine yer bulmaktadır.

Güz gecelerinin soğuğundan sızlanmaya başlayan devriyeler, bağlar söküldüğü için üzüm toplayamayan, pekmez kaynatamayan, şarap yapamayan görevliler bizi kara kara düşündürmeye başladı. (s.87)

Serin kilerlere yerleşmiş olan gilâboru kokusunu tandırda pişen çöreklerin kokusuyla birlikle ciğerlerine çekseydi; üzüm çubuklarından tozlu bir salkım alıp yıkamadan ağzına atsaydı; üzümü koklayarak yese ve o sırada toprağın sesini dinleseydi hiç bu kadar kıyıcı olabilir miydi? (s.87)

Anaları fırınlarda, yoğurt veya peynir işinde çalışan bebekler, onlar işlerini bitirinceye kadar bu kimselere bırakılıyordu. (s.85)

Yaşam aslında buralarda eskisi gibi görünüyordu: yetişen ipeğe, üzüme, kayısıya, buğdaya el koyan bir hükümdâr ve hâlâ işlerini eskisi gibi yürüten esnaf; tarlalarda dizi dizi kurutulmaya bırakılmış sucuklar ve pastramiler. (s.67)

Geceye kadar koca kil kazanlarda pekmez kaynatan kadınların çevresinde oynaşan çocuklar eskiden de bu kadar mutlu yoksa yalnızca kızgın ateşten ötürü mü yüzleri kıpkırmızı olmuştu? (s.64)

Leon, çorbayı üstüne dökmeden dikkatle içiyor, ekmeği sanki aldığı yeri görüyormuş gibi şaşırmadan eski yerine koyuyordu. (s.31)

Hana girdiklerinde koyun etine ait olduğu belli bir yağ kokusunun içeriye sinmiş olduğunu ayrımsadılar, akşam yemeği öncesinde örgülü saçlarının üstünde garip şapkalar taşıyan kadınlarıyla birlikte oturan ve hizmetkârların yemek getirmesini bekleyen Türkmenler yer sofrasının etrafında çevrelenmişlerdi. (s.23)

Heybeleri bitki ve kurutulmuş et dolu olan atlarının üzerinde göçebe sertliğinin tüm azametiyle oturuyor, yüksek sesli çığlıklarla atlarını tırısa kaldırıyorlardı. (s.22)

2.16.1. Sofra Ritüeli

Sofra ritüelleri her toplumda bulunmakta ve zamana göre değişkenlik göstermektedir. Genellikle Tanrı'ya ve doğaya minnet belirtme faslıdır. Sofra ritüeli olarak yapıtta, Türkmenlerin eski dinleriyle yeni dinlerini harmanladıkları bir ritüel görmekteyiz.

Yemek başlamadan önce Türkmenlerin yaptıkları davranışları dikkatle izleyen Dimitri şaşkına döndü. Önce oturdukları sofrayı öptüler, sonra tahta kaşığı sapından öpüp başlarına koydular, birşeyler söyleyip hep birlikle "hüü" çektikten sonra her lokmayı öpüp yediler. (s.24)

2.17. Halk Giyim Kuşamı

Zaman yeli yapıtında dönemin özelliklerine göre farklı halkların en alt tabakasından en üst tabakasına kadar çeşitli giyim özellikleri görülmektedir: *Burada çalışan zenaatkârların ça-*

rıkları, giysileri, çanakları ve savaş araçlarını hiçbir parasal gelir düşünmeden üretme gayretleri olağanüstüydü. (s.85)

Bu insanların üzerinde tek tip çul giysiler vardı, kadınlı erkekli çalışıyor, şakalaşıyorlardı. (s.65)

Kandil ışığı altındaki yüzünün gölgeleri onu canlı bir kilise resmine döndürmüştü, başörtüsünü düzeltip bana baktı, gülümsedi. (s.51)

İlk tuttuğu kumaş parçasını öptü, evin kâhyasının şalvarını öptüğünü görmeden kendini tali itti: Ben Levon bin Abdullah. (s.29)

Beyaz kaftanım savurarak içeri giren Manuel uzun yüzlüydü, iyi eğitilmiş, yumuşak huylu bir ata benziyordu. (s.29)

Vasili'yi gecelikli ve uykusuz bir yüzle kendisine bakarken gördü. (s.18)

Sanki geceleyin upuzun kara çarşaflarıyla gezen devler ülkesi." (s.17)

Cascavlak itdikleri gafama börk geçürüb meni haralambos ocağına koyup gedüptüler. (s.16)

Kızıl külahları ve çul çuhâlarıynan şahin donunda gezen âsi babalılar üzerine yürüdük. (s.14)

Kara bir çuha giyerler, çadırları karadır. (s.11)

> *Garip bir çul içinde gezinen bu sakallı adamın konuştuğu dilden hayrete düşen sarıklı, herhalde şeytâni bir düş içinde olduğunu sandığından ötürü istavroz çıkardı, gözleriyle tanrıya yakardı ve sonra da gülümseyerek elini Dimitri'nin omzuna koyup dostça sordu: "Benim adım Vasili'dir, Uçhisar Emiriyim, Ya sen kimsin, ey yolcu?* (s.7-8)

Leon'un başındaki kızıl külah ve üstündeki siyah aba onun bir Türkmen olduğunu gösteriyordu. (s.7)

Adamın boynundaki haç gözüne iliştiğinde bunu bir şaka sandı, sarığın üzerindeki sorguç da âdeta Hıristiyanlığı işaret eden bir görünümdeydi. (s.7)

Gelenlerin en önünde sakallı, beyaz kaftanlı ve beyaz sarıklı bir adam vardı. (s.6)

2.18. Halk Hekimliği

Halkın, imkânları olmadığı ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüdür (Boratav 1999: 122). Yüzyılların bilgi birikimini içinde bulunduran halk hekimliği geleneği bir yandan da umutların tükendiği anda bir umut kapısı olarak görüldüğünden içinde inanış unsuları da barınır.

Yapıtta halk hekimliğine bir örnekte rastlamaktayız: *Bir ara Leon'un görmeyen gözlerine -şifâ verir umuduyla- güvercin boku sürdü.* (s.10)

2.19. Halk Botaniği

Halkın beslenmede, süslemede, hekimlikte kullandığı, doğada yahut evinde yetiştirdiği, buna göre sınıflandırıp isim vermesi halk botaniği alanına girer. Yapıtta meyve isimlerine ve bir ağaç ismine rastlamaktayız.: *Gafil Moğol, güzelim gilâboru ağacının Sonbahardaki kızıl rengiyle coşup bir türkü söylemiş olsaydı, düşmanı yeneceğim diye bir ağaca kıyar mıydı?* (s.86-87)

Yaşam aslında buralarda eskisi gibi görünüyordu: yetişen ipeğe, üzüme, kayısıya, buğdaya el koyan bir hükümdâr ve hâlâ işlerini eskisi gibi yürüten esnaf; tarlalarda dizi dizi kurutulmaya bırakılmış sucuklar ve pastramiler… (s.67)

Aynı günün akşamüstünde, Korama'daki Manastıra doğru gezintiye çıkan Vasili, Dimitri ve Leon arasıra durup bir çiçek kokluyor, bazen badem çağlası kopartıyor, bahar aylarının insanı coşturan esrikliğini yaşıyorlardı. (s.9)

Dimitri, peribacalarının arasından, üzüm bağlarının ve kayısı ağaçlarının yanından geçtiklerini görüyordu. (s.6)

2.20 Halk Zoolojisi

Zaman Yeli yapıtında halkın binek, av yardımcısı yahut besi hayvanı olarak kullandığı evcil ve yabani hayvanların isimlerine rastlamaktayız.

Irmağı geçip yukarılara tırmandım, kayaların arasında epeyce yıkıntı aradıktan sonra içinde bir keçinin becerdiği bir kovuk buldum, önünde çöküntü halinde duran kayalardan bir ikisini aldım ve sürünerek içine girdim. (s.103)

Aslanın gözleri yine iki yuvarlak halini aldığında kuyruğunun yılan gibi süzülerek aşağı doğru indiğini, dönüp gittiğini gördüm. (s.97)

Özlemişti, küçük meleğim, sen bir kuzu olmalısın. Vasili? Sarıklı baykuş. (s.28)

Uzaklarda atı üstünde, omzunda şahiniyle dolaşan bir Türkmen gördü, onun ne kadar da İznik yöresindeki Karakeçili aşiretinden adamlara benzediğini düşünüp içini çekti. (s.22)

Nedense aklımdan Ağustosböceği sesleri geçiyordu. (s.20)

erkek sesleri, köpek havları

deve tınları ile gezdim.

çayırlarda yaşadım koyun sütü sağdım. (s.15)

bir gün anlamadığım bir dille,

sığırcıkların dili olmalı,

şimdi konuştuğum dille konuşan

bülbül donunda bir kadın sesi

meni kolumdan tutup götürdü. (s.15)

beni tarlaların ortasında gözümün

çukurlarında iki cehennem bırakıp

gittiklerinden sonra börtü böcük nedir

onlarla nasıl yaşanır anladım (s.15)

Leon, bir zamanlar Karahüyük'le gördüğü uçsuz bucaksız tarlaları, tepeleri süsleyen çam ormanlarını düşünüyordu. (s.13)

> *Kızılırmak çevresindeki ormanlık arazide, Venessa'da geyikler gördü, bir pumayla göz göze geldi, onunla konuşlu, hayvan deli mi ne der gibi sağır adama baktı, sessizce uzaklaşıp gitti, Dimitri güldü, Hey geyikler kaçın!* (s.10-11)

Üzerinde oturduğu eşeğin ayak sesleri ve sağırın ara sıra anlattığı şeyler dışında kendi sözlerinin bu yol arkadaşına işlemediğini bilmiyor değildi. (s.5)

Ayı mı homurdandı, tilki mi geçti, ne bilsindi? (s.5)

2.21. Halk Taşıtları

Halk taşıtı olarak hayvanları almayıp sadece insan icadı olan kağnıya rastlamış ve unsur olarak almış bulunmaktayız: *İki haftadır kağnılarla, arabalarla Melegobia, Tobada, Zelve, Maçcan, Uçhisar ve Sinasos'a gelen insanların nasıl yaşadıklarını, nasıl bir güce eriştiğini anlayacaksın.* (s.83)

2.22. Halk Mimarisi

Yapıtın ruhunu yansıtmak açısından coğrafyanın özellikleri ile beraber birçok mimarî tanıma yer verilmiştir. Genellikle doğayla iç içe olan bu coğrafyaya özgü mekânlar romanda geniş bir etkiye sahip olmaktadır**:** *Bir Moğol, resim yapan birinin kulaklarına şiş sokmakta, kulaklarına şiş sokulan kişinin yaptığı resimde ise konik kubbeli bir medrese görülmekteydi* (s.35)

> *Vadinin yamaçlarına doğru üstüste oyulmuş kovuklarda yaşayan halk, su kenarında, aşağılarda, bağlar bahçeler kurmuştu. Yamaçtaki bazı mağaraların dışı da oyularak kimi yerde sütunlar, kimi yerde üçgen alınlıklar kimi yerde heykelciklerle süslenmişti.* (s.32)

Burasının tek üstünlüğü ise evin kayaya oyulmayıp doğrudan doğruya taş bina olarak yapılmış olmasıydı. (s.29)

Kocaman bir koğuşu andıran Han'ın içine akşamüzerindeki güneşin son ışıkları olgun bir biçimde giriyordu. (s.23)

> *Vasili, cebinden önceden yazdığı belli olan mühürlü bir rulo çıkardı, Ihlara'da Peristrama Emiri Manuele gitmesini, onun vadide Kadarak denilen bir yerde kilise oydurduğunu ve Dimitri'den hoşlanacağından emin olduğunu söyledi.* (s.21)

Dimitri gecenin ileri bir vaktinde, konağın kandille aydınlatılmış bir kovuğundan dışarıyı seyrediyordu. (s.17)

Emir Vasili'nin konağı Maçcan'daydı. Kocaman bir kaya kül leşine göz göz oyulmuş odacıklardan oluşan bir konaktı bu. (s.9)

Bir vadi içinde sivri külahlı evlerin oluşturduğu bu köy, Korama-Uçhisar-Venessa üçgeninin orta noktasında durmakla garnizon işlevi taşıdığını açıkça gösteriyordu. (s.9)

2.23. Halk Takvimi

Halk takvimi unsurları takvim ve saatten bihaber olan insanların ortaya çıkardığı tanımlar olmaktan ziyade; Takvim ve saat sisteminin tanımladığı zaman ve zaman aralıklarından daha nokta atışı bir zamanı belirtmek için kullanılan uzun yılların tecrübe ürünleridir**.**

İnsanın canı seherde dağların tepesini ağartan güneşi görmek istese göremiyordu, her şey sıkış tepişti, can sıkıcı bir kalabalık vardı, gürültüden insan bazen delirecek gibi oluyordu. (s.85)

Gökyüzüne baktım: Maçcan'ı dinliyor gibiydi. Bazı evlerden seçilen çıra ışıkları, gökteki yıldızların ilk akşam parlaklığı gibi canlıydı. (s.42)

Çünkü en azından her akşam üzeri, annelerinin cin ve perilerden korkutarak eve sokmaya çalıştıkları çocuklar ortalıkta görünmüyordu; (s.41)

> *Ertesi gün kuşluk vaktinde Tür Masan, Dimitri'nin heyecan dolu, Leoıı'un soğulmuş gözleri önüne dikildiği zaman, usta ve çırağı, ırmak kenarına dizilmiş sessiz ılgınlara çarpan eşek anırtıları ve köpek havlamaları içinden geçip Perisirama'ya doğru yürüdüler.* (s.28)

2.24 Halklar ve Etnik Unsurlar

Yapıtta Anadolu'nun birçok halk ve halk içi azınlık unsurlarına rastlanılmaktadır. Temel anlatımı ''birlik'' olan roman için önemli olan unsurlara şu şekilde rastlanılmaktadır;

Bu kış kıyamette Vasili'nin Sinasos'a gittiğini öğrenince aklıma Selçukîlerden kaçan İbâhîler geldi. (s.65)

Çünkü ta ötelerden Herikli aşiretinin, Tekkeşinlerin, Etyemezlerin, Tahtacıların, Baraklı-lar'ın bile temsilci gönderdiği bir toplantıya Manuel'in katılmayışı tuhaftı. (s.56-57)

Dışarıdaki cleve kervanının sahibi olduğu anlaşılan bir büyük tüccar-emirin ve çevresindeki adamların giysileri Cenevizli olduklarını gösteriyordu. (s.24)

Tobada denen, garip, yerler altında mağaralarda yaşayan insanların köyünden geçip bir tepeciğe ulaştıklarında tozdan kurtulmuş, ormana dalmışlardı. (s.22-23)

Çepniler yaman silahşörlerdi, yüz yapıları biraz Moğollar'ı andırıyordu. (s.22)

Bu adamlar Ermeni, Elen, Yahudi, Selçuki demeden herkesi öldürüp cezaya boğuyor. (s.19)

Haklısınız. Ben sizi er gibi Bazilit mezhebinden değilim. Ancak ne yazık ki üstünüzdeki giysi de sizi bir Müslüman dan farklı yapmıyor. Siz de bir Müslüman gibisiniz. (s.18)

Bu mu Büyük Anastas'ın torunu Dimitri? Nereden buldun bu Bogomilleri? (s.17)

Tam bir şey soracakken Dimitri tez davranıp Elen diliyle sordu: Bana adınızı lütfeder misiniz efendim? (s.7)

Sarıklı adam körün omuzunu tutup sordu: "Nerelisiniz? Hangi boydansınız? Ulaş mı, Salur mu, Çepni mi? (s.7)

Sarı benizli Moğol böceklerinin istila ettikleri bu eşsiz topraklarda insanın içini ısıtan bu sesi duymayı ne çok isterdim. (s.6)

Omzunu tutup sarsan kişinin kim olduğunu göremeyen Lcon, onu biraz önceki uzak nal seslerinden ötürü Latin ordusundan tanıdığı bir arkadaşının yüzüyle düşledi. (s.7)

Atından inerken şaşkın bir durumda olduğu da söylenebilirdi; kötü bir biçimde anadilini konuşan kızılbaş hiç görmemişti. (s.7)

Leon'un başındaki kızıl külah ve üstündeki siyah aba onun bir Türkmen olduğunu gösteriyordu. (s.7)

SONUÇ

İncelediğimiz Zaman Yeli adlı yapıt halkbilimi unsurlarının kurgu ve gerçeğin harmanlandığı akronik bir yapıtta halkbilimi unsurlarının nasıl kullanıldığını görmek adına önemli bir örnektir.

Türk roman alanında akronik eserler veren Gürsel KORAT, Anadolu coğrafyasını, halklarını ve bu halkların kültür ve mitolojilerini yakından tanıyan yazarlarımızdandır.

Bu çalışmamızda Gürsel KORAT'ın Zaman Yeli adlı yapıtındaki romanında halkbilimi unsurlarını tespit etmeye çalıştık. Birden fazla kullanılan unsurlarda sadece bir örnek alınmıştır. Rastladığımız unsurlar ve sayıları; Deyişler 2, atasözleri 2 deyimler 26, dualar 1, beddualar 2, yeminler 1, argo ve küfürler 1, hitaplar 10, lakaplar 1, inanış 23, dinî ritüel 1, ibadetler 5, dinî şahsiyetler 6, tarihî şahsiyetler 3, meslekler 8, halk mutfağı 8, sofra ritüeli 1, halk giyim kuşamı 14, halk hekimliği 1, halk botaniği 4, halk zoolojisi 12, halk taşıtı 1, halk mimarisi 8, halk takvimi 4, halklar ve etnik unsurlar 14. Yazar, halkbilimi unsurlarını yapıtında ustaca kullanmış ve bunu yaparken de üslubundan ödün vermemiştir. Yerinde ve ustaca kullandığı bu unsurlar romana canlılık ve renk katmıştır. Yapıtta bolca yer verilen giyim kuşam ve mimari tanımları romanın, okuyucunun kafasında tahayyül edilmesi bakımından önemli unsurlardır.

Yapıtta Türkü ve Mâni gibi halk edebiyatının temel unsurlarına rastlanılmamıştır öte yandan hali hazırda bulunmayıp içerik ve biçimsel özelliklere dikkat ederek kendi yazdığı Deyişler, yazarın halk kültürüne ve bu kültürlerin içeriğine ne derece hâkim olduğunun kanıtı niteliğindedir. Yazar, kurguyla gerçeği karıştırarak yarattığı dünyada dinî ritüelleri ve ibadetleri yer yer aslına uygun olarak yer yer yaratıcılığını kullanıp okuyucuya sunmuştur. Kurguladığı ritüeller okuyucu tarafından yadırganmayacak şekilde yaratılmıştır.

KAYNAKLAR

Akalın, L., Sami (1990). Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar ve Kargışlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.

Aksan, Doğan (1987). Türkçe'nin Gücü. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.

Aksoy, Ömer Asım (1988). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Ayverdi, İlhan (2011). Kubbealtı Lügati, Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı İktisadi İşletmesi.

Baytop, Turhan (2007). Türkçe Bitki Adları Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Boratav, Pertev Naili (1999). 100 Soruda Türk Folkloru. İstanbul: Gerçek Yay

Elçin, Şükrü (2000). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yay.

Erden, Atilla (1998). Anadolu Giysileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay

Güzel, Abdurrahman (2004). Dinî Tasavvufi Türk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yay.

Korat, Gürsel. (1994) Zaman Yeli. İstanbul: İletişim Yay.

Püsküllüoğlu, Ali (2012). Türkçe Sözlük. Ankara: Arkadaş Yay.

Türkoğlu, Sabahattin (2002). Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam. İstanbul.